

PERSEPSI AHLI AKADEMIK TERHADAP PERKEMBANGAN PENGAJIAN HADIS DAN BIDA'AH DALAM KALANGAN MASYARAKAT

(Perception of the Academicians on the Growth of the Study of Hadith and *Bid'ah* Among Society)

Amran bin Abdul Halim¹, Mohd Zohdi Mohd Amin², Shumsuddin Yabi³, Mesbahul Hoque⁴, Walid bin Mohd Said⁵, Syed Najihuddin bin Syed Hassan⁶, Ahmad Kamel bin Mohamed⁷, Mohd Muhiden Abdul Rahman⁸, Mohd Azhar bin Abdullah⁹

^{1,2,3,4,5,6,7} Fakulti Pengajian Quran dan Sunnah, Universiti Sains Islam Malaysia

⁸Akademi Pengajian Islam Pusat Pendidikan Universiti Malaya

⁹Kolej Universiti Islam Antarabangsa Sultan Ismail Petra (KIAS)

Abstract

This writing aims to identify the perception of academics on the development of hadith and bidaah studies in the community. The contribution of academics to the study of hadith is also very necessary so that Muslims can get to know al-Sunnah more closely. The selected academics are from the Islamic Studies Academy of the University of Malaya, the National University of Malaysia, the Islamic Science University of Malaysia and the International Islamic University, all of which are in various fields of Islamic Studies. The method used in this study is a questionnaire which is cluster sampling. The author distributed the questionnaire to academics at the university. Based on the descriptive analysis of this questionnaire, it can be concluded that academics think that the exposure of hadith studies in Malaysia is still decreasing, and it needs to be created or added to either in educational institutions or in mosques whether in cities or in villages. Including also making improvements to the study according to the discipline of hadith science. The teaching force of hadith studies also does not explore other hadith books such as Sahih al-Bukhari, Sahih Muslim and others. They only focus their teaching on specific books of hadith such as Riyad al-Salihin, the forty hadith of Imam al-Nawawi and the like. Therefore, it needs to be diversified because Muslims have started to be interested in the study of hadith and matters related to bidaah, although the study of hadith is still considered to be reduced or not in accordance with the discipline of hadith science. It is hoped that this writing can provide guidance to teaching staff, religious institutions and departments and others in contributing knowledge that is beneficial to all Muslims in understanding the hadith of the Prophet SAW and applying it in life.

Kata Kunci: Perception, hadith studies, bidaah, academics.

Article Progress

Received: 2 November 2022

Revised: 15 November 2022

Accepted: 1 December 2022

*Corresponding Author:

Amran bin Abdul Halim.

Fakulti Pengajian Quran dan Sunnah, Universiti Sains Islam Malaysia

Email:

amranabduhalim@usim.edu.my

PENDAHULUAN

Tradisi Menurut ulama' hadis, *al-Sunnah* ialah sesuatu yang dilaporkan daripada Nabi Muhammad SAW dari sudut perkataan, perbuatan, *taqrir*, sifat-sifat fizikal, akhlak, sirah perjalanan atau riwayat hidup Nabi SAW sama ada sebelum dibangkitkan menjadi rasul atau selepasnya. Terdapat juga satu ciri lagi kepada *al-Sunnah* menurut ulama' hadis, iaitu sama ada ia memberi implikasi kepada hukum syara' atau sebaliknya. Maksudnya hukum syara' bukanlah syarat atau suatu perkara yang perlu dimasukkan dalam takrif *al-Sunnah* menurut ulama' hadis, bukan seperti takrif *al-Sunnah* yang dikemukakan oleh ulama' usul fiqh.

Takrif *al-Sunnah* menurut jumur ulama' hadis adalah sama dengan takrif hadis. Menurut pandangan mereka, *al-Sunnah* lebih menitikberatkan kepada segala apa yang dilaporkan daripada Nabi Muhammad SAW sebagai seorang manusia yang dipilih yang menjadi contoh terbaik untuk seluruh manusia.

Laporan tersebut sama ada berupa perwatakan, keperibadian, sirah (sejarah hidup), percakapan, perbuatan dan semua yang berkaitan dengan Nabi Muhammad SAW itu sendiri tanpa melihat sama ada ia mempunyai implikasi hukum atau tidak.

Manakala menurut ulama' Usul al-Fiqh, *al-Sunnah* ialah sesuatu yang ditimbulkan oleh Nabi SAW selain daripada al-Qur'an sama ada perkataan, perbuatan atau *taqrir* yang sesuai dijadikan dalil bagi hukum-hukum syara'.

Menurut al-Syatibi, *al-Sunnah* ialah dalil-dalil syara' daripada al-Qur'an, daripada Nabi SAW atau ijhtihad sahabat seperti mengumpulkan mashaf dan lain-lain, iaitu setiap yang berlawanan dengan bidaah, sabda Nabi SAW:

عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ مِنْ بَعْدِي

“Hendaklah kamu berpegang dengan sunnahku dan sunnah al-Khulafa' al-Rasyidin selepasku”.

Mengikut istilah ulama' fiqh, *al-Sunnah* ialah setiap ibadat sunat yang dilakukan oleh Nabi SAW, iaitu selain daripada ibadat-ibadat yang diwajibkan atau difardukan ke atas umat Islam.

Takrif *al-Sunnah* seperti yang dinyatakan oleh para *ahl al-Hadith* adalah lebih tepat kerana skopnya lebih luas, iaitu merangkumi segala apa yang dilakukan oleh Nabi SAW sama ada sebelum Baginda SAW dilantik menjadi rasul atau pun sesudahnya, dan juga ia merangkumi syariat daripada al-Qur'an.

Perkataan hadis mempunyai pengertian dan maksud yang sama dengan *al-Sunnah* kerana kedua-duanya disandarkan kepada kata-kata, perilaku, pengakuan atau sifat Rasul Allah SAW. Perkataan hadis dari segi bahasa bermaksud sesuatu yang baru, iaitu lawan bagi lama (*qadim*). Perkataan *qadim* juga bermaksud al-Qur'an, manakala *jadid* (baru) ialah apa-apa yang disandarkan kepada Rasul Allah SAW. Hadis dari segi istilahnya ialah apa-apa yang disandarkan kepada Nabi SAW iaitu perkataan, perbuatan, *taqrir* (pengakuan secara diam) dan sifat-sifat fizikal, akhlak, sirah perjalanan sama ada sebelum atau selepas dibangkitkan menjadi rasul, sama ada ia berkait dengan hukum syarak atau sebaliknya. Oleh yang demikian perkataan hadis adalah umum yang merangkumi *qawl* (sabda) dan *fi'l* (perbuatan) Nabi SAW, manakala *al-Sunnah* adalah yang dikhusus untuk amalan-amalan yang dilakukan oleh Nabi Muhammad SAW.

Berkaitan dengan definisi bidaah pula, menurut Imam al-Syafi'i bidaah ialah sesuatu yang diada-adakan yang menyalahi sama ada al-Qur'an, al-Sunnah, *ijma'* atau *athar*, iaitu yang dikenali sebagai *bid'ah* yang sesat. Sekiranya tidak menyalahi mana-mana daripada perkara tersebut, ia tidak dikategorikan sebagai bidaah yang sesat.

Menurut al-Suyuti, bidaah ialah ibarat daripada sesuatu perbuatan yang meruntuhkan syariat dengan cara melakukan perbuatan yang menyalahi syariat dengan menambah atau mengurangkan sesuatu dalam agama.

Manakala bidaah menurut al-Syatibi ialah suatu jalan, amalan atau petunjuk yang direka cipta atau perkara baru dalam agama sehingga seolah-olah ianya dianggap menyerupai amalan atau cara syariat dengan bertujuan untuk menjadikannya sebagai tatacara agama serta berlebih-lebihan dalam konteks beribadat kepada Allah SWT. Takrif ini dikhususkan kepada ibadat sahaja, tidak termasuk perkara adat. Jika dimasukkan perkara adat ia bermaksud suatu jalan yang direka cipta dalam agama yang dianggap menyerupai syariat, dengan bertujuan untuk menjadikannya sebagai tatacara agama seperti mana yang diamalkan dalam hukum syara'. Takrif pertama lebih tepat memandangkan bidaah berlawanan dengan *al-Sunnah*. Ini adalah kerana *al-Sunnah* ialah *tariqah* (jalan) Rasul Allah SAW. Oleh itu keterangannya adalah perkara-perkara agama, bukan perkara-perkara adat. Bidaah juga termasuk sesuatu yang diada-adakan oleh hati, dituturi oleh lidah dan dilakukan oleh anggota.

Berdasarkan definisi-definisi ini dapatlah kita fahami di sini bahawa bidaah adalah sesuatu yang diadakan tanpa ada asas sebelumnya dan contoh yang boleh diikuti. Bidaah juga merangkumi sesuatu yang dikeji oleh syara' dan dilarang sama ada ia diadakan sebagai agama Allah atau syariat ataupun sebaliknya. Segala amalan, perbuatan, hukum-hakam dan lain-lain yang dilakukan dengan tidak mengikut saluran yang dibenarkan oleh syara' dianggap sebagai bidaah.

KAJIAN TERDAHULU (LITERATURE REVIEW)

Sepanjang pemerhatian penulis, memang terdapat kajian-kajian berkaitan bidaah, sama ada kajian perpustakaan (library research) mahupun kajian lapangan. Walau bagaimana pun kebanyakannya lebih banyak memberi tumpuan kepada contoh-contoh bidaah yang berlaku dalam masyarakat dahulu dan kini. Di samping itu terdapat juga kajian-kajian dalam bentuk latihan ilmiah, antaranya ialah:

- 1) Faridah bt Sulaiman (1991), "Masalah Sunnah dan Bidaah di dalam Masyarakat Islam Kelantan: Tumpuan kepada Kitab al-Qawl al-Mufid li Ifadah al-Mustafid" karya Hj Muhammad b. Idris" (Latihan Ilmiah, Fakulti Usuluddin, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur)
- 2) Bungsu @ Aziz b. Jaafar (1988), "Bidaah Dalam Peribadatan Orang Melayu" (Latihan Ilmiah, Fakulti Usuluddin, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur).
- 3) Ramlah Ab. Hamid (1994), "Bidaah Menurut Islam: Satu Kajian Khusus di Kalangan Masyarakat Melayu di Kuantan, Pahang" (Latihan Ilmiah, Fakulti Usuluddin, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur).
- 4) Hishamudin Hashim (1994), "Konsep Ahli Sunnah Wal Jama'ah Perlis: Pandangannya terhadap Persoalan Aqidah, Khurafat dan Bidaah" (Latihan Ilmiah, Fakulti Usuluddin, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur).
- 5) Fauziah Pandin (1997), "Perkara-Perkara Bidaah dalam Pengurusan Jenazah: Satu Kajian di Daerah Lawas, Sarawak" (Latihan Ilmiah, Bahagian Pengajian Syariah, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur).

Manakala kajian dalam bentuk laporan penyelidikan yang dibuat oleh para penyelidik dari Universiti Malaya dan Universiti Utara Malaysia ialah yang dihasilkan oleh:

- 6) Nooraishah bt. Saimi (1993), "Bidaah dan Khurafat: Satu Tinjauan Dalam Adat Istiadat Masyarakat Islam di Bahagian Keenam Sarawak" (Fakulti Syariah, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur)
- 7) Suryani bt. Zakaria (1992), "Kemurnian Ajaran Islam Dalam Amalan Masyarakat: Suatu Kajian Khusus Terhadap Amalan-amalan Bidaah dan Khurafat di Bulan Ramadan di kalangan Masyarakat Islam di Kelantan" (Fakulti Usuluddin, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur)
- 8) Rahana bt. Said (1993), "Perkara-perkara Khurafat dan Bidaah di Sekitar Upacara Kematian Masyarakat Melayu: Kajian di Kuala Terengganu" (Fakulti Usuluddin, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur).
- 9) Mohd Nizho bin Abd Rahman, Mohd Khadafi Hj Rofie, Dr Muhammad Khairul Anwar Osman (2003), "Amalan Bidaah dalam Pengurusan Jenazah: Kajian di Kubang Pasu" (Sekolah Pembangunan Sosial, Universiti Utara Malaysia, Sintok, Kedah Darul Aman).

Manakala hasil penulisan disertasi berkenaan dengan bidaah dan khurafat ditulis oleh Siti Sobah bt Sulaiman (2003), "Bidaah dan Khurafat Dalam Masyarakat Islam: Satu Kajian di Jeram, Selangor" (Jabatan Akidah dan Pemikiran Islam, Bahagian Pengajian Usuluddin, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur). Disertasi ini lebih memberi fokus kepada subjek kajian iaitu masyarakat Islam di kawasan Jeram, Selangor. Pengkaji menganalisis beberapa contoh amalan bidaah dan khurafat yang masih diamalkan oleh masyarakat tersebut, tahap kesedarannya, peranan ilmu dalam mencegah bidaah dan khurafat serta usaha-usaha yang dijalankan oleh pihak berwajib untuk menyebarkan ilmu-ilmu agama kepada masyarakat.

Terdapat juga hasil penulisan disertasi dalam bidang fiqh dan usul yang mengkhususkan kepada sesuatu amalan yang telah disyariatkan dalam Islam atau sesuatu mazhab, tanpa difokuskan kepada kitab-kitab hadis. Antaranya seperti yang dilakukan oleh Ahmad Misbah bin Mohd Hilmi (2005), "Amalan Bidaah dalam Perkahwinan: Suatu kajian di dalam Masyarakat Islam, Ipoh, Perak" (Sarjana Syariah, Jabatan Fiqh dan Usul, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur). Fokus kajian ini adalah terhadap amalan dan adat istiadat dalam perkahwinan dengan tujuan untuk dinilai semula dengan garis panduan menurut syariat Islam. Pengkaji mengklasifikasikan setiap amalan yang berlaku dalam majlis perkahwinan sama ada ianya bidaah atau sunnah yang berdasarkan kepada mazhab Syafi'i iaitu pembahagian bidaah kepada hasanah dan sayyi'ah. Pengkaji juga menghuraikan amalan adat dalam majlis walimatul 'urus masyarakat Islam di Bandaraya Ipoh, Perak, pandangan Islam terhadap segala amalan seperti mandi limau, berendam, berzanji, persandingan dan lain-lain dan juga adat-adat dalam majlis kahwin masyarakat tersebut.

Manakala yang dikhususkan kepada sesuatu mazhab seperti yang dihasilkan oleh Ahmad Husni b. Haji Hasan (2003), "Bidaah Menurut Mazhab Syafi'i: Satu Analisis Terhadap Amalan Masyarakat Islam di Ipoh" (Sarjana Syariah, Jabatan Fiqh dan Usul, Bahagian Pengajian Syariah, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur). Secara teori, pengkaji menghuraikan permasalahan bidaah berdasarkan kaedah mazhab Syafie. Pengkaji membincang dan membuat pentarjihan berhubung dengan apa dan kenapa para fuqaha' berselisih pendapat mengenai permasalahan bidaah. Amalan yang dikaji ialah kematian, kahwin, persediaan bersalin dan selepasnya, aqiqah, halaqat-halaqat berzanji di kalangan masyarakat India Muslim dan lain-lain. Pengkaji juga menjelaskan istilah-istilah yang berkaitan dengan bidaah dan aspek pembahagian bidaah dalam mazhab Syafie, serta menganalisis terhadap beberapa amalan bidaah di Bandaraya Ipoh, hukum pengamalannya dan amalan-amalan bidaah yang masih aktif dan yang tidak lagi aktif. Pengkaji tidak memfokuskan kajiannya terhadap mana-mana kitab hadis.

METODOLOGI KAJIAN

Soal selidik telah diedarkan kepada ahli-ahli akademik dalam bidang pengajian Islam di empat buah IPTA iaitu Universiti Malaya (UM), Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM), Universiti Islam Antarabangsa (UIA) dan Universiti Sains Islam Malaysia (USIM). Di Universiti Malaya, ia melibatkan Akademi Pengajian Islam (APIUM) dan Universiti Malaya cawangan Nilam Puri, Kelantan. Terdiri daripada bidang Usuluddin dan Syariah yang terbahagi kepada beberapa jabatan seperti Jabatan Al-Qur'an dan Al-Hadis, Sejarah dan Tamadun Islam, Dakwah dan Pembangunan Insan, Akidah dan Pemikiran Islam, Syariah dan Pengurusan, Syariah dan Ekonomi, Fiqh dan Usul, Syariah dan Undang-Undang dan Siyasa Syar'iyah. Manakala di UKM ia melibatkan Fakulti Pengajian Islam (FPI) yang terdiri daripada Jabatan Al-Qur'an dan Al-Sunnah, Usuluddin dan Falsafah, Syariah, Pengajian Dakwah dan Kepimpinan, Pengajian Bahasa Arab dan Tamadun Islam dan Unit Bahasa Arab. Di USIM pula, ia melibatkan pensyarah dari Fakulti Al-Qur'an dan Al-Sunnah, Fakulti Syariah dan Undang-Undang dan Fakulti Kepimpinan dan Pengurusan. Manakala UIA, ia melibatkan Fakulti Ilmu Wahyu iaitu Jabatan Al-Qur'an dan Al-Sunnah, Jabatan Fiqh dan Usul, Jabatan Usuluddin dan Perbandingan Agama, Jabatan Bahasa Arab dan Jabatan Pengajian Umum.

Dalam soal selidik kajian, penyelidik menggunakan skala Likert lima mata (1- Sangat Tidak Setuju, 2- Tidak Setuju, 3- Tidak Pasti, 4- Setuju dan 5- Sangat Setuju dan 1- Tidak Pernah, 2- Jarang, 3- Kadang-

kadang, 4- Kerap, 5- Amat Kerap). Oleh itu nilai koefisien Cronbach Alpha digunakan untuk membuktikan sama ada item-item soal selidik tersebut mempunyai kebolehpercayaan (reliability) yang tinggi atau rendah. Menurut Rohana Yusof, nilai koefisien Cronbach Alpha dan koefisien Kuder Ricardson merupakan ujian statistik kebolehpercayaan inter-item iaitu kebolehpercayaan dalaman/ketekalan dalaman. Kebolehpercayaan dalaman ini merujuk ketekalan terhadap item-item yang mengukur konsep atau konstruk secara khusus.

KEPUTUSAN ANALISIS

Bahagian ini terdiri daripada tujuh item bertujuan untuk mengenalpasti pendedahan *al-Sunnah* dan bidaah dalam masyarakat. Oleh itu, ia dapat menyelesaikan objektif kajian yang kedua. Untuk bahagian ini dan bahagian D, skala yang digunakan adalah skala Likert lima mata iaitu:

- 1 – Sangat Tidak Setuju   2 – Tidak Setuju   3 – Tidak Pasti
4 – Setuju   5 – Sangat Setuju

Soalan Temubual

Persepsi dan pandangan ahli akademik adalah berdasarkan soal selidik dalam kajian ini seperti berikut:

1. Pendedahan pengajian hadis berkurangan.
2. Rujukan hadis dan kitab-kitab berkaitan bidaah tidak banyak
3. Orang ramai tidak berminat dengan pengajian hadis dan hal-hal berkaitan dengan bidaah
4. Anda biasa dengar sama ada melalui pembelajaran atau mustami* tentang hadis-hadis berkaitan bidaah.
5. Anda tahu bahawa hadis-hadis berkaitan bidaah ada dimuatkan dalam bab-bab yang tertentu dalam *Kutub al-Tis'ah*.
6. Anda pernah terjumpa, baca dan rujuk hadis-hadis tersebut.

4.4.3.1 C11

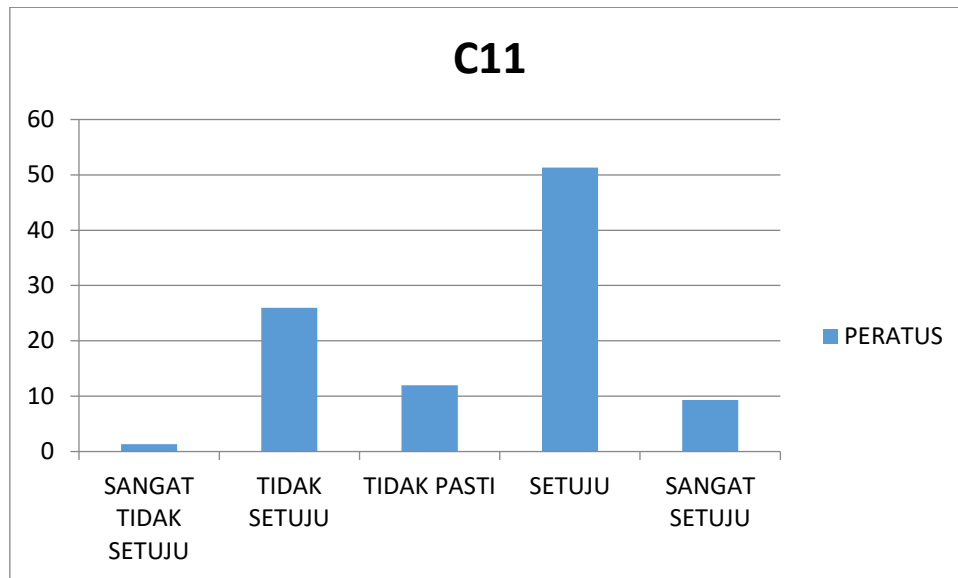
Pendedahan pengajian hadis berkurangan

Jadual 4.18 Taburan Kekerapan Item C11

	KEKERAPAN	PERATUS	PERATUS SAH	PERATUS KUMULATIF
SANGAT TIDAK SETUJU	2	1.3	1.3	1.3
TIDAK SETUJU	39	26.0	26.0	27.3
TIDAK PASTI	18	12.0	12.0	39.3
SETUJU	77	51.3	51.3	90.7
SANGAT SETUJU	14	9.3	9.3	100.0
Total	150	100.0	100.0	

Sumber: Soal Selidik

Rajah 4.18: Carta Palang Item C11

Sumber: Soal Selidik

Berdasarkan jadual dan rajah 4.18 di atas, responden yang sangat tidak setuju berkaitan dengan kekurangan pendedahan pengajian hadis dalam masyarakat Islam ialah sebanyak 2 orang sahaja atau 1.3%. Manakala yang tidak bersetuju pula adalah sebanyak 39 responden atau 26%. Terdapat juga responden yang menyatakan tidak pasti dengan perkara ini, bilangan responden tersebut adalah sebanyak 18 orang atau 12%. Responden yang bersetuju dengan pendedahan pengajian tersebut adalah berkurangan ialah sebanyak 77 orang atau 51.3%. Manakala yang sangat bersetuju ialah sebanyak 14 orang atau 9.3%. Oleh yang demikian, majoriti responden berpendapat pendedahan pengajian hadis di Malaysia masih lagi berkurangan dan ia perlu diwujudkan atau ditambahkan lagi sama ada di institusi-institusi pengajian mahupun di masjid-masjid sama ada di bandar-bandar atau di kampung-kampung. Termasuk juga melakukan penambahbaikan terhadap pengajian tersebut mengikut disiplin ilmu hadis.

Sejak kebelakangan ini, terutama di institusi-institusi pengajian di Malaysia sudah ada pengajian hadis mengikut metode pengajian hadis dan disiplin ilmu hadis, tetapi tiada pengajian khusus kitab-kitab hadis muktabar seperti Sahih al-Bukhari, Sahih Muslim dan lain-lain. Oleh itu, boleh dikatakan pengajian hadis di universiti sudah wujud, tetapi masih kurang dalam masyarakat.

Oleh yang demikian, ahli-ahli akademik, guru-guru agama, pendakwah dan lain-lain hendaklah bertanggungjawab memperbanyakkan lagi pengajian hadis terutama hadis-hadis *maqbul* dalam masyarakat. Kurangnya pengetahuan atau kejahilan dalam bidang hadis adalah salah satu daripada faktor yang boleh menyebabkan seseorang terjerumus ke dalam amalan bidaah dan khurafat.

4.4.3.2 C12

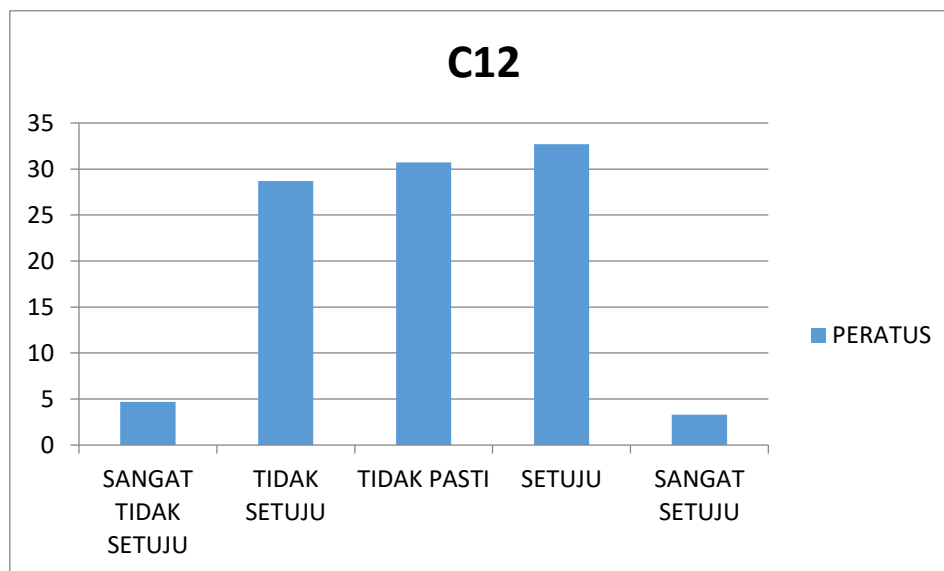
Pengajar dalam bidang hadis tidak berautoriti

Jadual 4.19 Taburan Kekerapan Item C12

	KEKERAPAN	PERATUS	PERATUS SAH	PERATUS KUMULATIF
SANGAT TIDAK SETUJU	7	4.7	4.7	4.7
TIDAK SETUJU	43	28.7	28.7	33.3
TIDAK PASTI	46	30.7	30.7	64.0
SETUJU	49	32.7	32.7	96.7
SANGAT SETUJU	5	3.3	3.3	100.0
Total	150	100.0	100.0	

Sumber: Soal Selidik

Rajah 4.19: Carta Palang Item C12

Sumber: Soal Selidik

Maksud tenaga pengajar hadis tidak berautoriti ialah mereka yang kurang pengetahuan dalam bidang hadis terutama disiplin ilmu hadis atau *'Ulum al-Hadis*. Oleh itu, berdasarkan jadual dan rajah 4.19 di atas, bilangan responden yang sangat tidak setuju dengan perkara tersebut adalah sebanyak 7 orang atau 4.7%. Responden yang tidak bersetuju pula ialah sebanyak 43 orang atau 28.7%. Terdapat juga responden yang tidak pasti dengan perkara ini, iaitu sebanyak 46 responden atau 30.7%. Manakala responden yang setuju dengan perkara tersebut ialah sebanyak 49 orang atau 32.7%. Hanya 5 orang atau 3.3% sahaja yang sangat setuju bahawa pengajar dalam bidang hadis tiada autoriti. Tenaga pengajar pengajian hadis juga tidak meneroka kitab-kitab hadis yang lain yang seperti Sahih al-Bukhari, Sahih Muslim dan lain-lain. Mereka hanya menumpukan pengajaran mereka terhadap kitab-kitab hadis tertentu sahaja seperti Riyad al-Salihin, hadis empat puluh Imam al-Nawawi dan seumpamanya.

4.4.3.3 C13

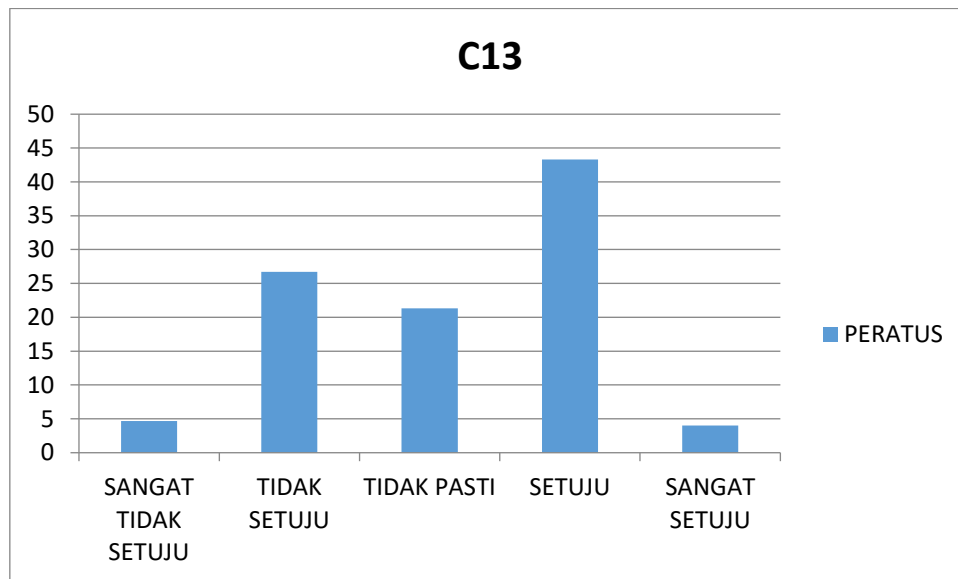
Rujukan hadis dan kitab-kitab berkaitan bidaah tidak banyak

Jadual 4.19: Taburan Kekekapan Item C13

	KEKERAPAN	PERATUS	PERATUS SAH	PERATUS KUMULATIF
SANGAT TIDAK SETUJU	7	4.7	4.7	4.7
TIDAK SETUJU	40	26.7	26.7	31.3
TIDAK PASTI	32	21.3	21.3	52.7
SETUJU	65	43.3	43.3	96.0
SANGAT SETUJU	6	4.0	4.0	100.0
Total	150	100.0	100.0	

Sumber: Soal Selidik

Rajah 4.20: Carta Palang Item C13

Sumber: Soal Selidik

Merujuk jadual dan rajah 4.20 di atas, bilangan responden yang sangat tidak setuju dengan pernyataan rujukan hadis dan kitab-kitab berkaitan bidaah tidak banyak adalah sebanyak 7 orang atau 4.7%. Responden yang tidak setuju pula ialah sebanyak 40 orang atau 26.7%. Manakala responden yang tidak pasti dengan pernyataan tersebut ialah sebanyak 32 orang atau 21.3%. Bagi responden yang setuju dengan perkara tersebut, bilangan mereka adalah berjumlah 65 orang atau 43.3%, iaitu yang paling ramai berbanding yang lain. Manakala yang sangat setuju pula ialah sebanyak 6 responden atau 4%.

Antara rujukan hadis adalah seperti Sahih al-Bukhari, Sahih Muslim, Sunan Abu Dawud, Musnad Ahmad, hadis-hadis hukum dan lain-lain. Manakala kitab-kitab berkaitan bidaah antaranya ialah al-I'tisam oleh Imam al-Syatibi, al-Ibda' fi madar al-Ibtida' oleh 'Ali Mahfuz, Ahkam al-Jana'iz wa Bida'uha oleh al-Albani, Ensiklopedia Sunnah dan Bidaah oleh Sa'ad Yusuf Abu Aziz dan lain-lain. Oleh itu, jadual di atas menunjukkan majoriti responden bersetuju bahawa buku-buku dalam bidang tersebut adalah tidak banyak. Sebahagian daripadanya adalah cetakan lama yang mungkin menyulitkan para pelajar dan juga orang awam untuk membuat rujukan.

4.4.3.4 C14

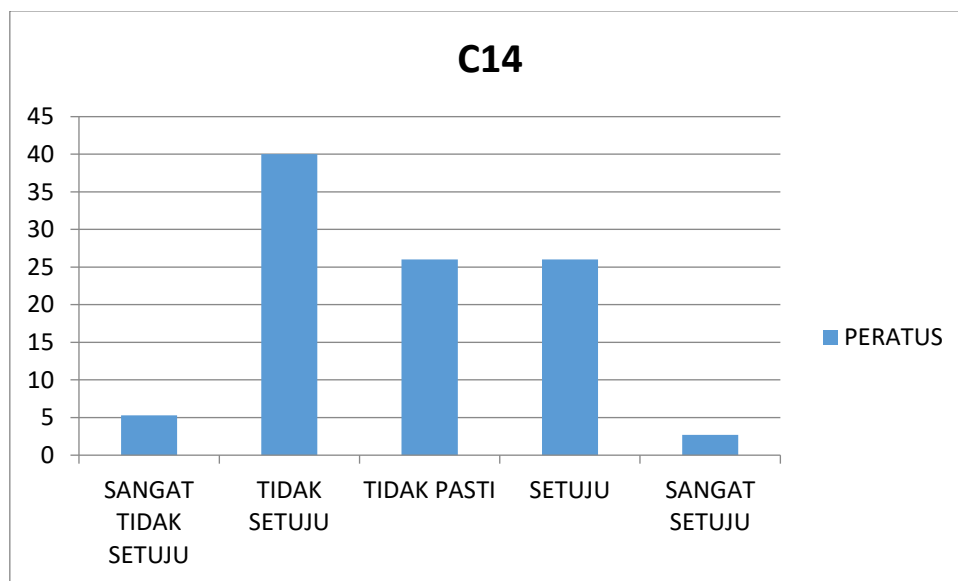
Orang ramai tidak berminat dengan pengajian hadis dan hal-hal berkaitan dengan bidaah.

Jadual 4.21 Taburan Kekerapan Item C14

	KEKERAPAN	PERATUS	PERATUS SAH	PERATUS KUMULATIF
SANGAT TIDAK SETUJU	8	5.3	5.3	5.3
TIDAK SETUJU	60	40.0	40.0	45.3
TIDAK PASTI	39	26.0	26.0	71.3
SETUJU	39	26.0	26.0	97.3
SANGAT SETUJU	4	2.7	2.7	100.0
Total	150	100.0	100.0	

Sumber: Soal Selidik

Rajah 4.21: Carta Palang Item C14

Sumber: Soal Selidik

Jadual dan rajah 4.21 di atas menunjukkan 8 responden (5.3%) sangat tidak setuju berkenaan dengan orang ramai tidak berminat dengan pengajian hadis dan perkara-perkara yang berkaitan dengan bidaah. Enam puluh responden atau 40% daripadanya pula tidak setuju dengan kenyataan tersebut. Tiga puluh sembilan atau 26% daripada keseluruhan bilangan responden menyatakan tidak pasti dengan perkara ini. Begitu juga responden yang setuju dengan kenyataan tersebut melibatkan bilangan responden yang sama iaitu 39 orang (26%). Hanya 4 orang sahaja (2.7%) yang sangat setuju dengan hal ini.

Oleh yang demikian, pandangan majoriti responden tersebut bermaksud mereka berpendapat bahawa umat Islam telah mula berminat dengan pengajian hadis dan hal-hal yang berkaitan dengan bidaah, walaupun pengajian hadis masih lagi dianggap berkurangan atau tidak mengikut disiplin ilmu hadis. Malah, semakin hari penerapan pengajian hadis semakin meningkat kerana masyarakat telah mula berminat dengan pengajian hadis.

4.4.3.5 C15

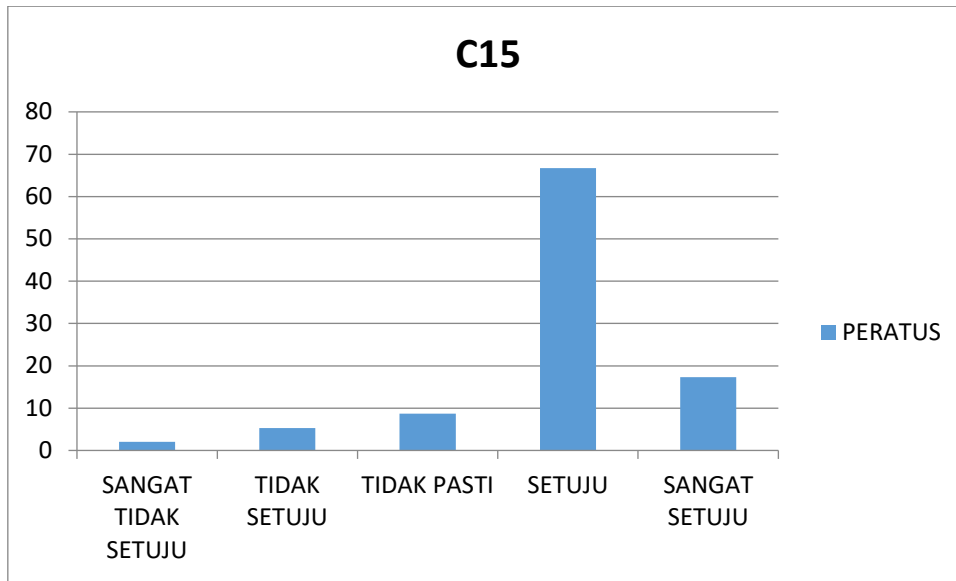
Anda biasa dengar sama ada melalui pembelajaran atau mustami⁴ tentang hadis-hadis berkaitan bidaah.

Jadual 4.22 Taburan Kekerapan Item C15

	KEKERAPAN	PERATUS	PERATUS SAH	PERATUS KUMULATIF
SANGAT TIDAK SETUJU	3	2.0	2.0	2.0
TIDAK SETUJU	8	5.3	5.3	7.3
TIDAK PASTI	13	8.7	8.7	16.0
SETUJU	100	66.7	66.7	82.7
SANGAT SETUJU	26	17.3	17.3	100.0
Total	150	100.0	100.0	

Sumber: Soal Selidik

Rajah 4.22: Carta Palang Item C15

Sumber: Soal Selidik

Jadual 4.22 di atas menunjukkan bahawa majoriti responden pernah mendengar hadis-hadis berkaitan bidaah, sama ada melalui pembelajaran, *mustami* dan sebagainya. Responden yang menyatakan setuju dengan pernyataan di atas ialah sebanyak 100 orang (66.7%) atau dua pertiga dari keseluruhan bilangan responden. Diikuti oleh responden yang sangat setuju dengan pernyataan tersebut iaitu sebanyak 26 responden atau 17.3%. Manakala responden yang menyatakan sangat tidak setuju dengan kenyataan tersebut hanya berjumlah 3 orang, iaitu mewakili 2% sahaja. Diikuti oleh responden yang menyatakan tidak setuju hanya 8 orang (5.3%). Terdapat juga responden yang tidak pasti sama ada pernah mendengar hadis-hadis tersebut atau tidak. Mereka hanya mewakili 8.7% atau 13 responden sahaja.

Dapat disimpulkan di sini bahawa ahli akademik agama jarang sekali tidak pernah mendengar hadis-hadis tersebut. Ini kerana, terdapat juga tajuk-tajuk artikel atau kertas kerja yang dibentangkan, seminar-seminar, wacana, tazkirah, kuliah-kuliah agama, ceramah, khutbah-khutbah Jumaat dan sebagainya yang menyentuh berkenaan dengan kewajipan beramal dengan al-Qur'an dan al-Sunnah.

4.4.3.6 C16

Anda tahu bahawa hadis-hadis berkaitan bidaah ada dimuatkan dalam bab-bab yang tertentu dalam *Kutub al-Tis'ah*.

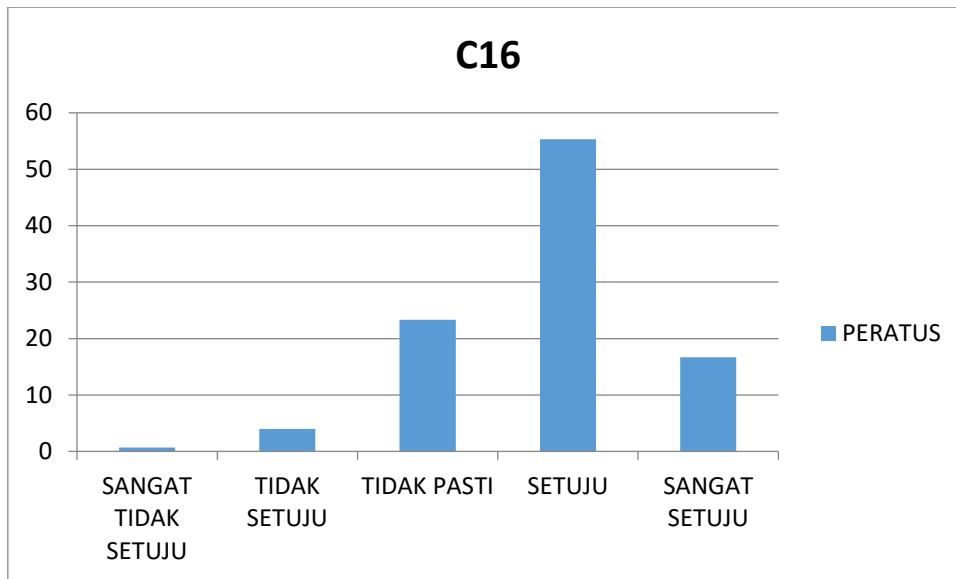
Jadual 4.23 Taburan Kekerapan Item C16

	KEKERAPAN	PERATUS	PERATUS SAH	PERATUS KUMULATIF
SANGAT TIDAK SETUJU	1	.7	.7	.7
TIDAK SETUJU	6	4.0	4.0	4.7

TIDAK PASTI	35	23.3	23.3	28.0
SETUJU	83	55.3	55.3	83.3
SANGAT SETUJU	25	16.7	16.7	100.0
Total	150	100.0	100.0	

Sumber: Soal Selidik

Rajah 4.23: Carta Palang Item C16

Sumber: Soal Selidik

Merujuk jadual 4.23 di atas, item tersebut cuba mengenal pasti pengetahuan responden terhadap hadis-hadis berkaitan bidaah yang dimuatkan dalam bab-bab yang tertentu dalam *Kutub al-Tis'ah*. Dalam hal ini, sebanyak 72% atau 108 responden mengetahui bahawa hadis-hadis berkenaan ada dimuatkan dalam kitab-kitab tersebut. Antaranya, 83 responden atau 55.3% daripadanya mengetahui serta setuju dengan kenyataan tersebut. Manakala 25 responden (16.7%) pula sangat setuju dan tahu berkaitan dengan perkara ini. Sebaliknya, hanya 6 responden atau 4% sahaja yang tidak setuju dengan hal ini. Diikuti oleh responden yang sangat tidak setuju iaitu hanya mewakili seorang sahaja (0.7%). Walau bagaimana pun, terdapat juga responden yang tidak pasti sama ada hadis-hadis berkenaan ada dimuatkan dalam kitab-kitab tersebut atau sebaliknya. Mereka hanya berjumlah 35 responden atau 23.3%.

Ringkasnya, majoriti responden mengetahui dan dapat mengenal pasti hadis-hadis berkenaan dalam *Kutub al-Tis'ah*. Ini kerana, kitab-kitab berkenaan kebanyakannya boleh di dapati di UM, UKM, USIM, UIA dan mana-mana institusi pengajian yang lain. Bahkan sebahagian daripada mereka mempunyai atau menyimpan kitab-kitab tersebut kerana ia adalah sumber rujukan yang utama selepas al-Qur'an. Ia juga sebagai rujukan mereka apabila diperlukan ketika membuat penyelidikan atau kertas kerja. Dengan cara takhrij juga, mereka akan mendapati hadis-hadis berkaitan bidaah dalam kitab-kitab berkenaan.

Terdapat juga kemudahan ICT yang memudahkan mereka mencari hadis-hadis tersebut dalam *Kutub al-Tis'ah*.

4.4.3.7 C17

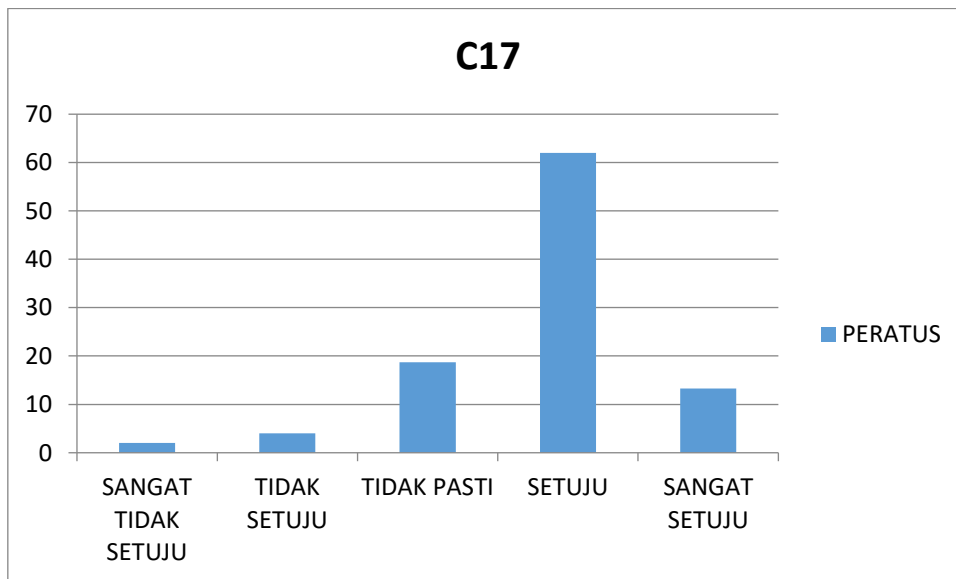
Anda pernah terjumpa, baca dan rujuk hadis-hadis tersebut.

Jadual 4.24 Taburan Kekerapan Item C17

	KEKERAPAN	PERATUS	PERATUS SAH	PERATUS KUMULATIF
SANGAT TIDAK SETUJU	3	2.0	2.0	2.0
TIDAK SETUJU	6	4.0	4.0	6.0
TIDAK PASTI	28	18.7	18.7	24.7
SETUJU	93	62.0	62.0	86.7
SANGAT SETUJU	20	13.3	13.3	100.0
Total	150	100.0	100.0	

Sumber: Soal Selidik

Rajah 4.24: Carta Palang Item C17

Sumber: Soal Selidik

Merujuk jadual 4.24 di atas, 93 responden atau mewakili 62% setuju bahawa mereka pernah terjumpa, baca dan rujuk hadis-hadis yang menjelaskan tentang bidaah. Manakala 20 responden lagi atau 13.3% sangat setuju dengan kenyataan ini. Terdapat juga responden yang tidak pasti dengan pernyataan ini iaitu mewakili 28 orang atau 18.7% daripada keseluruhan responden. Hanya 6 responden atau 4% sahaja yang menyatakan tidak setuju dan mereka tidak pernah terjumpa, baca atau rujuk hadis-hadis tersebut. Begitu juga terhadap 3 responden (2%) yang menyatakan sangat tidak setuju dengan kenyataan tersebut. Oleh itu, berdasarkan item di atas majoriti ahli akademik pernah terjumpa serta baca dan merujuk hadis-hadis tersebut sama ada ketika menulis tesis, artikel atau apa-apa penyelidikan dan pembacaan terhadap kitab-kitab hadis.

Untuk item-item bahagian C soal selidik kajian, nilai purata skor min dalam perisian SPSS versi 20.0 digunakan untuk mengkaji tahap pengetahuan responden berkaitan pendedahan *al-Sunnah* dan bidaah dalam masyarakat. Untuk bahagian C ini, nilai-nilai min item berada antara 2.81 – 3.92. Jumlahnya ialah 23.94. Nilai purata min ialah 3.42. Merujuk kepada literatur yang telah dibuat dalam bab pendahuluan, didapati bahawa tiada indikator tertentu yang diletakkan oleh pengkaji terdahulu. Maka, ditetapkan indikator sendiri untuk purata skor min penilaian tahap pengetahuan responden terhadap pendedahan *al-Sunnah* dan bidaah dalam kalangan masyarakat dan responden sendiri iaitu 0-3.0 (Kurang Berpengetahuan) dan 3.1-5.0 (Berpengetahuan). Berdasarkan nilai yang diperoleh di atas didapati bahawa responden kajian mengetahui dengan baik tentang pendedahan *al-Sunnah* dan bidaah dalam masyarakat dan diri mereka sendiri. Jadual di bawah menunjukkan keputusan analisis deskriptif SPSS untuk bahagian ini.

Jadual 4.25: Keputusan Analisis Deskriptif Bahagian C Soal selidik Kajian

Sumber: Output SPSS 20.0

		Statistik						
		C11	C12	C13	C14	C15	C16	C17
N	Sah	150	150	150	150	150	150	150
	Hilang	0	0	0	0	0	0	0
Min		3.41	3.01	3.15	2.81	3.92	3.83	3.81
Median		4.00	3.00	3.00	3.00	4.00	4.00	4.00
Mod		4	4	4	2	4	4	4
Jumlah		512	452	473	421	588	575	571

Sumber: Output SPSS 20.0

KESIMPULAN

Berdasarkan analisis deskriptif soal selidik ini, dapat dirumuskan bahawa ahli akademik berpendapat pendedahan pengajian hadis di Malaysia masih lagi berkurangan dan ia perlu diwujudkan atau ditambahkan lagi sama ada di institusi-institusi pengajian mahupun di masjid-masjid sama ada di bandar-bandar atau di kampung-kampung. Termasuk juga melakukan penambahbaikan terhadap pengajian tersebut mengikut disiplin ilmu hadis. Tenaga pengajar pengajian hadis juga tidak meneroka kitab-kitab hadis yang lain yang seperti Sahih al-Bukhari, Sahih Muslim dan lain-lain. Mereka hanya menumpukan pengajaran mereka terhadap kitab-kitab hadis tertentu sahaja seperti Riyad al-Salihin, hadis empat puluh Imam al-Nawawi dan seumpamanya.

Kajian ini jelas menunjukkan umat Islam telah mula berminat dengan pengajian hadis, walaupun pengajian hadis masih lagi dianggap berkurangan atau tidak mengikut disiplin ilmu hadis. Oleh itu, tenaga pengajar hendaklah mempelbagaikan rujukan dan penggunaan kitab-kitab hadis yang lain seperti kitab *Sahihayn*, kitab-kitab Sunan yang empat dan lain-lain agar umat Islam mendapat ilmu pengetahuan yang secukupnya tentang hadis dan Sunnah Rasulullah SAW, seterusnya menjadi panduan bagi mereka dalam mengaplikasikan Sunnah Rasulullah SAW dalam kehidupan serta menjauhi daripada melakukan amalan-amalan yang bercanggah dengan ajaran al-Quran dan Sunnah seperti maksiat, bid'ah dan khurafat.

RUJUKAN

Muhammad 'Ajjaj al-Khatib, *Al-Sunnah qabl al-Tadwin*, c. 2 (Beirut: Dar al-Fikr, 1981), 16.
Abu Yusuf Sulayman, *Al-Mustalahat al-Hadisiyyah* (t.t.p: Al-Ma'had al-Dawli li al-Bunuk wa al-Iqtisad al-Islami, t.t.), 17.

Muhammad Abu al-Layth al-Khayr Abadi, *Ittijahat fi Dirasat al-Sunnah Qadimuha wa Hadisuha* (Bangi: Dar al-Shakir, 2011), 186.

Muhammad 'Ajjaj al-Khatib, *Usul al-Hadis: Ulumuh wa Mustalahuh*, c. 4 (Beirut: Dar al-Fikr, 1981), 25. 'Izz al-Din Baliq, *Minhaj al-Salihin min Ahadisi wa Sunnati Khatam al-Anbiya' wa Mursalin* (Kaherah: Maktabah al-Zahra' lil Tiba'ah wa al-Nasyr wa al-Tawzi', t.t.), 2:14.

Ibrahim ibn. Musa al-Syatibi, *al-Muwafaqat fi Usul al-Syari'ah* (Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah, 1991), 4:3.

Muhammad 'Ajjaj al-Khatib, *Al-Sunnah qabl al-Tadwin* (Dimasyq: Dar al-Fikr, 1981), 18.

Sulayman ibn al-Asy'as Abu Dawud al-Sijistani, Kitab al-Sunnah, no. hadis 4607. Lihat Abu Dawud, Sulayman ibn al-Asy'ath ibn Ishaq al-Azdi al-Sijistani, *Sunan Abu Dawud* (Beirut: Dar Ihya' al-Sunnah al-Nabawiyyah, t.t.), 4:200.

Muhammad ibn 'Isa al-Tirmidhi, Kitab al-'Ilm, no. hadis 2685. Lihat Muhammad ibn 'Isa al-Tirmidhi, *Sunan al-Tirmidhi* (Beirut: Dar al-Fikr, 1994), 4:308.

Muhammad ibn Yazid ibn Majah al-Qazwini, Al-Muqaddimah, no. hadis 42. Lihat: Ibn Majah, Muhammad ibn Yazid al-Qazwini, *Sunan Ibn Majah* (Al-Qahirah: Dar al-Hadis 1994), 15.

'Abd al-Karim Zaydan, *al-Wajiz fi Usul al-Fiqh*. (Beirut: Muassasah al-Risalah, 1987), 16.

Amran bin Abdul Halim, *Hadis-hadis berkaitan Bidaah: Analisis terhadap hadis-hadis Sunan al-Sittah*. (Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, 2007), 21.

Al-Syatibi, *al-I'tisam.*, *tahqiq* Salim al-Hilali, (Arab Saudi: Dar Ibn 'Affan, 1992), 1:50.

'Abbas Mutawalli, *al-Sunnah al-Nabawiyyah wa Makanatuha fi al-Tasyri'*, (t.t. dan t.t.p.), 19.

'Ali ibn. Hasan al-Halabi, *'Ilm Usul al-Bida'*, (Riyad: Dar al-Rayah, 1992), 23.

‘Izzat ‘Ali, *al-Bidaah*, 165. Ardiansyah, *Perspektif Imam Al-Syatibi terhadap Konsep Sunnah dan Bidaah: Analisis terhadap Kitab Al-I‘tisam dan Al-Muwafaqat* (Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, 2009), 93-94.

‘Abd. Al-Rahman ibn. Abu Bakr al-Suyuti, *Haqiqah al-Sunnah wa al-Bid`ah.*, (Mesir: Dar al-Insan, 1985), 26.

Soal Selidik dan Temubual